N:o 3.

Ank. till Riksd. kansli den 6 april 1899, kl. 11 f. m.

Sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, i anledning af dels Kongl. Maj:ts proposition n:o 32, med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap, dels Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 34 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering, dels ock Kongl. Maj:ts proposition n:o 33, angående dagaflöning åt värnpligtig vid tjenstgöring i visst fall under år 1900.

I den till Riksdagen den 13 januari innevarande år aflåtna proposition angående statsverkets tillstånd och behof har Kongl. Maj:t under riksstatens fjerde hufvudtitel i punkten 34 föreslagit Riksdagen att för utförande under år 1900 af försöksmobilisering och dermed sammanhängande fälttjenstöfningar vid en arméfördelning på extra stat för sagda år bevilja 700,000 kronor.

Uti särskild till Riksdagen den 27 januari detta år aflåten proposition, n:o 32, har Kongl. Maj:t föreslagit Riksdagen att antaga en så lydande

Lag

angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap.

Härigenom förordnas, att oberoende af den tjenstgöring för utbildning, som åligger värnpligtig enligt § 27 värnpligtslagen, värnpligtig, som år 1900 tillhör beväringens första uppbåd vid den del af hären, Konungen bestämmer, skall vara pligtig att under sagda år för vapenöfning, som afser utrönande af härens krigsberedskap, tjenstgöra enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelar, under högst femton dagar, in- och utryckningstid till sådan öfning oberäknad; skolande i fråga om sagda öfning för öfrigt gälla hvad i värnpligtslagen finnes stadgadt angående värnpligtigs tjenstgöring under fredstid, dock att värnpligtig, som blifvit i vederbörlig ordning inkallad till berörda öfning, men utan laga förfall uraktlåter att inställa sig till densamma, skall straffas såsom för olofligt undanhållande enligt § 68 strafflagen för krigsmagten.

Derjemte har Kongl. Maj:t uti propositionen n:o 33, aflåten den 5 februari innevarande år, föreslagit Riksdagen att medgifva, att värnpligtig, som under år 1900 för undergående af öfning, som afser utrönande af härens krigsberedskap, fullgör tjenstgöring utöfver den, som enligt § 27 värpligtslagen honom åligger, må åtnjuta dagaflöning för den öfverskjutande tiden med tjugu öre om dagen, att till honom efter slutad öfning kontant utbetalas.

Till det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokoll öfver landtförsvarsärenden den 13 januari detta år har föredragande departementschefen erinrat, hurusom han i sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 hemstält, att Kongl. Maj:t måtte hos samma års Riksdag äska ett extra anslag af 700,000 kronor för utförande af försöksmobilisering och dermed sammanhängande fälttjenstöfningar vid en arméfördelning. Kongl. Maj:ts i öfverensstämmelse härmed till Riksdagen gjorda framställning hade emellertid icke vunnit Riksdagens bifall; då departementschefen nu vore sinnad att förnya sin berörda hemställan, hade han till en början velat påminna ej mindre om de skäl, på hvilka denna hemställan grundat sig, än äfven om det sätt, på hvilket han tänkt sig försöksmobiliseringen utförd, samt huru han beräknat kostnaderna för densamma. I nämnda hänseenden hade departementschefen vid berörda tillfälle anfört följande:

»Under fredstid tillhör det krigsstyrelsen att utarbeta sådana planer för krigsmagtens användande vid ett fredsbrott, hvilka med tillämpning af gällande organisation för personalen, med användande af tillgängliga materiella hjelpmedel och med stöd af gällande lagar och författningar kunna anses utförbara. När det gäller härens försättande på krigsfot, finnas alltså att följa i detalj gående planer för personalens inkallelse under fanorna och ordnande i smärre truppenheter af olika storlek och sammansättning samt deras hopförande till större enheter. Planer finnas uppgjorda för anskaffande af nödigt antal hästar och fordon för trupper och trängafdelningar, för personalens beväpning samt för anskaffning af utrednings- m. fl. persedlar för såväl personal som materiel. Förslag finnas utarbetade rörande truppernas inqvartering och förpläg-ning under mobiliserings-, uppmarsch- och koncentreringstiderna, hvarjemte ganska vidlyftiga beräkningar äro gjorda för användandet af landets kommunikationer på ett sådant sätt, att trupperna snarast möjligt kunna grupperas inom och koncentreras till de mest hotade områdena. Med gemensamma namn kallas dessa redan i fred utförda beräkningar och förslag mobiliserings-, uppmarsch- och koncentreringsplaner.

Under forna dagars krig, då i allmänhet händelserna följde mindre snabbt på hvarandra än i våra dagar, och då månader, för att ej säga år, kunde förflyta mellan en krigsförklaring och de afgörande sammandrabbningarna mellan motståndarne, kunde ofta den försvarande icke blott förfoga öfver en ganska rundlig tid för att ordna sina stridskrafter, utan ock under krigets gång i väsentlig grad godtgöra, hvad som möjligen brustit i krigsförberedelserna. Detta var krigsrustningarnas tid, och från en viss synpunkt sedt var det just dessa, ända till ett fredsbrott och ännu längre uppskjutna, ganska omständliga rustningar, som åt krigen gåfvo deras långdragna karakter.

Om krigsrustningar i denna mening kan man ej i våra dagar tala, utan lär erfarenheten från senare tidens historia, att de första krigshändelserna pläga följa så snabbt på fredsbrottet, att det land, som i fråga om ett anfalls afvärjande ej redan undangjort sina rustningar eller ej redan i fred i viss mån lefver rustadt, härigenom faktiskt är så underlägset i försvarskraft, att vanligen ingen bot är möjlig. Allt, som under fred kan förberedas, måste vara förberedt, och på den korta mobilisoringsordern från högsta ort måste sättas i gång ett maskineri så väl konstrueradt, att öfvergången från fredsfot till krigsfot följer, så att säga, af sig sjelf och tillika på kortast möjliga tid.

Det ligger i sakens natur, att, när tidsfrågan är af så stor betydelse och då under en kort tid ett så stort arbete skall utföras som

det, hvilket jag inledningsvis vidrört såsom nödvändigt för öfvergången från freds- till krigsfot, en felaktighet i mekanismen kan föranleda, att hela maskineriet råkar i olag, och om då denna felaktighet ej, så att säga, beror på yttre åverkan, utan ligger i sjelfva den plan, efter hvilken maskindelarna hopsatts — i sjelfva mobiliseringsplanerna — är den så mycket svårare att afhjelpa.

Vid uppgörandet af arméns mobiliseringsplaner har det derför varit med den yttersta omsorg, som man sökt sätta sig in i alla frågor rörande orsak och verkan, man har med synnerlig omsorg öfvervägt hvad följderna af den eller den åtgärden kunna blifva, hvad den eller den tidsbestämmelsen för verkställandet af en handling kan hafva för inflytande på dess utförbarhet, huru lång tid den eller den förrättningen kan kräfva o. s. v. Men vid bestämmandet af dessa, jag vore frestad säga otaligt många, faktorer, som hvar i sin mån inverka på utgången af det hela, har man i många fall icke någon verklig erfarenhet att lita till af den enkla och för oss synnerligen glädjande anledning, att vår armé aldrig, sedan man börjat tala om mobilisering i nutida mening, behöft utföra någon sådan. Man har derför nödgats stödja sig på erfarenheten dels från mest liknande fredsförhållanden, dels från andra land, der armén verkligen mobiliserats, men i de fall, då ingendera af dessa erfarenheter kunnat lemna någon ledning, har man nödgats uteslutande taga den individuella omdömesförmågan till hjelp, och gäller detta i all synnerhet i fråga om beräkningen af den tid, de olika förrättningarna kräfva.

Äfven vid tidsbestämningarna har man naturligtvis god ledning af jemförelsen såväl med fredsförhållandena som med förhållandena i utlandet, men vid anlitandet af den första utvägen stöter man dock på den svårigheten, att man vid en mobilisering rör sig med sådana massor af folk och materiel mot under fredstid, att en jemförelse ofta blir vansklig att göra — för att ej tala om, att stundom all motsvarighet saknas — och vid anlitandet af den senare utvägen har man att öfvervinna de svårigheter, som framstå vid beräknandet af nationella olikheters inflytande, såsom olika folktäthet, olika kommunala förhållanden m. m., hvarjemte ändå alltid återstår oöfvervunnen den stora svårighet, som ligger i sjelfva vårt härordningssystem »stam och beväring», hvilket system ej tillämpas i något annat land.

Endast genom ett verkligen utfördt mobiliseringsförsök, dervid gällande planer tillämpas, så långt fredsförhållandena medgifva, är det i sjelfva verket möjligt att i detalj granska hållbarheten af desamma,

och här om någonsin kommer det att visa sig, hvad inflytande detaljerna hafva på utförbarheten af det hela.

För att blott nämna en del af dessa detaljer, ber jag att få påpeka, hvilket inflytande på hela mobiliseringens gång det torde hafva, om de talrika personliga inkallelseorderna till såväl stam- som beväringspersonal hinna uppsättas på den härför i mobiliseringsplanerna anslagna tiden, om dessa order hinna inom härför beräknad tid komma vederbörande till handa, om de inkallade verkligen hinna inställa sig på den härför beräknade tiden, och hvilket procenttal af dem, som ej infinner sig.

Det är med ledning af de tider, som härför efter bästa förstånd *beräknats*, som planerna för alla mobiliseringstransporter på jernväg eller sjöledes blifvit uppgjorda, och hvad särskildt de härvid mest betydelsefulla transportmedlen, jernvägarne, beträffar, behöfver man blott något så när känna fredsförhållandena för att fatta, hvilken villervalla, som kunde uppstå, om, i följd af de olika kontingenternas försenade ankomst, tidtabeller eller tågsammansättningar måste ändras, hvartill dessutom kommer, att de anstalter, som träffats för kontingenters eller truppers inqvartering eller förplägning, måste ersättas med andra just vid den tid, då man har minsta tillfälle att omarbeta de uppgjorda planerna.

I fråga om fältarméns beklädnad, utredning och förseende i öfrigt med krigsmateriel har ett mobiliseringsförsök äfven sin betydelse. Härigenom gifves nemligen krigsstyrelsen tillfälle att kontrollera, huruvida arméns utrustning i dessa afseenden är fullständig och ändamålsenlig. Hvad fullständigheten beträffar, är denna visserligen i det stora hela lätt att kontrollera utan något mobiliseringsförsök, men dock ej i alla delar. Jag vill sålunda påpeka, att undersökningar i fred ej kunna till fyllest visa, till hvilken omfattning beväringsmanskapet sjelf anskaffar de s. k. småpersedlarne och särskildt skodonen, af hvilkas brukbarhet i fält marschförmågan så väsentligt beror; och likväl är det på kännedomen härom, som de beräkningar böra grundas, enligt hvilka dylika persedlar uppläggas i fredsförråd. Under de årliga beväringsöfningarna söker man visserligen komma till klarhet i dessa förhållanden genom persedelmönstringar, men dessa kunna naturligtvis endast omfatta de två yngsta åldersklasserna, under det att långt flera ingå i de mobiliserade truppförbanden.

I fråga om persedlars m. m. ändamålsenlighet ber jag få framhålla den omständigheten, att det är vigtigt utröna, huru uniformerna passa de äldre årsklassernas manskap. Befinnas mera omfattande för-

ändringar nödvändiga, kan detta hafva inflytande såväl på tillverkningen vid härefter skeende nyanskaffningar som på sammansättning och utredning af de handtverksafdelningar och verkstäder, som vid en verklig mobilisering böra träda i verksamhet, hvarjemte äfven med ledning häraf måste beräknas, till hvilket antal civila handtverkare måste tagas i anspråk.

Först när man kommit till insigt om, huru persedlarna passa och hvilken tid, som åtgår till erforderliga ändringar, kan man ock beräkna den tidpunkt, då truppafdelningen kan vara till fullo beklädd. Och tillåtes det mig sedan vända uppmärksamheten till krigsmaterielen i öfrigt, inses lätt, hvilka lärdomar ett mobiliseringsförsök kan lemna i frågor rörande tidsåtgång för materielens utlemning och utredning, transport och fördelning, de olika fordonens packning, aptering af artilleriammunition m. m. Endast när dylika faktorer medtagas i beräkningen till sin rätta storlek, blir det möjligt att säga, om trupperna verkligen kunna stå marschfärdiga de dagar, som i mobiliseringplanerna beräknats.

En annan vigtig fråga, på hvilken i sjelfva verket allenast en försöksmobilisering kan gifva svar, och på hvilken marschfärdigheten lika mycket beror som på ofvan nämnda förhållanden, gäller anskaffningen af hästar. Utan träng kommer en trupp ej långt, men för trängens utrustning behöfves ett så stort antal hästar, att en utskrifningslag för hopbringandet af hela antalet måst antagas, då man ingalunda kunnat lita på att genom frivilliga aftal vara i stånd anskaffa sådana massor. När denna utskrifningslag skall tillämpas, kan tillvägagåendet härvid närmast jemföras med personalens inkallelse, och hvad som sagts om denna sist nämnda gäller då ock i viss mån i fråga om hästanskaffningen: allenast ett mobiliseringsförsök kan ådagalägga, om hästarne på de tider och orter, som beräknats i mobiliseringsplanerna, kunna stå till vederbörande truppers och trängformationers förfogande. Och ehuru jag af skäl, till hvilka jag snart återkommer, ej anser mig böra, i fråga om anskaffning af hästar och fordon, föreslå ett förfarande, som fullt motsvarar det, hvilket under verklig mobilisering bör följas, kunna dock äfven i nu berörda afseende genom lämpliga anordningar vigtiga erfarenheter af många slag komma armén till godo.

Öfvergår jag nu till att tala om mobiliseringsförsökets betydelse för att utröna ändamålsenligheten af de planer, som blifvit uppgjorda för truppernas underhåll och inqvartering under mobiliseringstiden, skulle visserligen kunna invändas, att man hvarje år har tillfälle att anställa försök, hvilkas utfall äfven kunna gifva ledning i nu berörda

afseende. Betänker man emellertid, hvilka ofantligt mycket större massor af såväl folk som hästar, som sammanföras på en plats vid en mobilisering, mot hvad som sker vid sammandragningen till de vanliga fredsöfningarna, och tillika att underhållsfrågan under fred både kan ordnas och verkligen äfven ordnas lång tid i förväg, under det den vid mobilisering måste lösas efter ganska kort varsel, bör man utan svårighet finna, huru vanskligt det är att i denna fråga blott räkna med vanlig fredserfarenhet, synnerligast som ett bristfälligt ordnande af inqvarterings- och underhållsfrågorna under mobiliseringstiden lika säkert kan göra hela mobiliseringens regelrätta gång om intet som fel i andra, förut berörda afseenden.

Och för att nu tala om de s. k. mobiliseringstransporterna, kan blott en försöksmobilisering — ehuru ej ens den fullständigt, när det blott gäller en enda fördelning — visa, huruvida transportplanerna äro rätt uppgjorda och personal och materiel tillräckliga för transportens obehindrade gång, eller om några rubbningar uppstå, hvilka man ej på förhand kunnat beräkna, och hvilka nu allenast blifva nyttiga lärospån, under det de vid en verklig mobilisering kunna ländа till obotlig skada.

Hvad jag nu anfört, torde i sjelfva verket vara till fyllest för att motivera anställandet af ett sådant mobiliseringsförsök som det, jag härmed inför Eders Kongl. Maj:t föreslår, och af denna motivering torde ock med all önskvärd tydlighet framgå, hvilka frukter i fråga om arméns stridbarhet kunna vara att vänta, när sedermera rönen från det gjorda försöket hunnit sofras och, der förhållandena det påkalla, omsättas i ändamålsenligare bestämmelser än de förut gällande. Men ej allt det gagn, som är möjligt att vinna af mobiliseringsförsöket, ernås, om man skulle stanna vid sjelfva mobiliseringen i egentlig mening, d. v. s. de lägre truppförbandens uppbringande till fältfot och vederbörliga utrustning, hvarefter de marschfärdiga trupperna åter afrustade och hemförlofvades. Ett dylikt tillvägagående vore detsamma som att släppa ur händerna det allra yppersta tillfälle att pröfva de mobiliserade truppernas fältduglighet, hvaraf möjligheten för vårt land att försvara sig lika mycket beror som af sjelfva mobiliseringens utförbarhet.

Under fredsöfningarna, synnerligen under större fälttjenstöfningar, hafva vi visserligen haft tillfälle att pröfva våra värnpligtiges duglighet i nyss berörda afseende efter närmare 90 dagars öfning, men märkas bör, att erfarenheten härvid allenast kunnat utsträckas till en årsklass, hvilken under det ifrågavarande året och det närmast föregående erhållit sin utbildning, under det att vid en verklig mobilisering trup-

perna understundom måste, för att uppbringas till fältstyrka, taga i anspråk ända till 7:de och 8:de klasserna, d. v. s. folk, som under 4 à 5 år ej haft minsta tillfälle att underhålla sina förvärfvade färdigheter i vapnens bruk. Någon erfarenhet om dylikt manskaps fältduglighet ega vi ej.

Härtill kommer, att en hel del af de vid mobilisering inkallade beväringsmännen utgöres af f. d. stamanstälde, hvilka efter en tjenstgöring vid stammen, som ofta blott uppgått till 2 år, äro förpligtade att qvarstå i 3:dje klassen under hela den tid, de eljest skulle tillhört beväringens båda uppbåd. Att utröna tjenstbarheten hos sådant folk, som måhända ej på 11 eller 12 år deltagit i några öfningar, är så mycket mera af nöden, som de, ehuru tillhörande beväringen, hittills vid mobiliseringsplanernas uppgörande satts i samma kategori som tjenstgörande stampersonal.

I viss mån kan det nu sagda äfven tillämpas på sådan befälspersonal, som trädt ur aktiv tjenst, men med skyldighet att vid mobilisering återinträda.

Ett mobiliseringsförsök erbjuder enda möjligheten att åter bringa dessa olika kategorier af personal under fanorna för ett gemensamt uppträdande, och om hvarje dylikt inkallande af äldre årsklasser och i krigstid disponible i öfrigt erkänts vara af stor nytta vid utrönandet af en trupps verkliga användbarhet i krig, är en dylik åtgärd hos oss så mycket mer af nöden än i andra land, som vårt härordningssystem »stam och beväring» icke allenast gör sättet för personalens inkallande mera kompliceradt än på andra håll, utan ock gör de olika truppdelarnes sammansättning af stam, f. d. stam och vanligt beväringsmanskap till ett synnerligen svårlöst problem.

Då jag med tanke på det nu sagda alltså inför Eders Kongl. Maj:t föreslår ej allenast försöksmobilisering af en arméfördelning, utan ock derpå följande fälttjenstöfningar, sker detta af den orsak, att jag ej kan taga på mitt ansvar att ej hafva tillrådt det vapens pröfvande — i den utsträckning, fredliga förhållanden tillåta — på hvilket dock i ofredens dagar, menskligt att se, landets väl eller ve ytterst kommer att bero, och vill jag då tillika betona, att vid ett dylikt profs anställande endast en del af ändamålet skulle vinnas, om man allenast pröfvade hållfastheten af vapnets olika delar, men ej hela vapnet såsom sådant.

Arméfördelningarna äro i vårt härordningssystem antagna såsom de högsta enheterna, och i händelse af krig är det närmast med dem, den högsta ledningen rör sig. För att bedöma dessa s. k. slagenheters

användbarhet — hvarpå ju ytterst hela försvarsplanen måste hvila — är ej nog att veta, huru beskaffade i afseende på fältduglighet de olika infanteri-, kavalleri-, artilleri-, ingeniör- och trängafdelningar, hvaraf fördelningen består, i och för sig äro, utan är lika nödigt att lära känna, huru lätthandterliga eller svårhandterliga de äro, när det gäller inbördes samverkan.

Endast genom att sammanföra de olika truppförbanden af skilda vapenslag till en enda slagenhet blir det ock möjligt att på praktiskt sätt ådagalägga, hvad som möjligen nu kan brista i fråga om de högre stabernas mobilisering, samt att gifva stabspersonalen tillfälle att se och röra sig med de fältstarka trupp- och trängförbanden, med trupper och trängformationer till verkligen samma numerär och beskaffenhet som i fält. Icke minst vigtiga blifva derjemte de rön, som komma att göras under de transporter, hvilka skola förmedla truppernas inordnande i fördelningsförbandet och utträdande derur. Jernvägarnes transportförmåga kommer då att på det ifrågavarande området uttagas till det yttersta, och de uppgjorda transportplanerna komma att underkastas eldprofvet.

Det är just känslan af ovisshet i fråga om en del af de vigtiga spörsmål, som sammanhänga med en nutida armés mobilisering, som varit orsaken till de mobiliserings- m. fl. försök, som under senare tid företagits inom andra arméer, oaktadt en del af dessa hafva att räkna med en krigserfarenhet af ganska ny datum. Sålunda företagas inom ryska armén esomoftast mer eller mindre omfattande försöksmobiliseringar, af hvilka de sista utfördes år 1896, och året derförut anställdes i Frankrike en större dylik öfning med åtföljande manövrer af samtliga trupper tillhörande Paris' militärguvernement. Äfven vårt broderland Norge har ansett sig böra genom ett dylikt försök underkasta sin nya härordning ett prof, hvartill 1895 års Storting beviljade ett anslag af 150,000 kronor, för hvilka ungefär 8,000 man af armén och 700 man af flottan jemte några kanon- och torpedbåtar sammandrogos i skilda delar af landet till sådan öfning — ett försök, som af hela landet följdes med lifligaste intresse, och hvilket säkerligen skall bära goda frukter för ordnandet af det gemensamma försvaret af skandinaviska halfön.

Med sådana exempel för ögonen, och när jag tillika tagit i öfvervägande, hvilka fruktbärande resultat i fråga om arméns stridsberedskap nu omhandlade öfning är i stånd att medföra, har det förefallit

mig såsom en nödvändighet att söka vinna Eders Kongl. Maj:ts och Riksdagens bifall dertill, att en fördelning af vår armé må undergå ett prof af den beskaffenhet, hvarför jag nu redogjort.

Ett bifall till denna framställning påkallar emellertid med nödvändighet införande af en ny bestämmelse i värnpligtslagen; och har jag för afsigt att, derest Eders Kongl. Maj:t täckes gilla mitt förslag om verkställande af en försöksmobilisering, jemväl framlägga förslag i detta syfte.

Äfven en annan lagstiftningsåtgärd i sammanhang med det nu ifrågasatta mobiliseringsförsöket hade varit synnerligen önskvärd, strängt taget ej, såsom den nyss vidrörda, för att möjliggöra mobiliseringsförsöket, utan för att göra detsamma så likt verklig mobilisering, att fruktbärande erfarenhet i större omfattning kunde hemtas derur, jag menar lagstiftning rörande mönstring och dermed sammanhängande anskaffning af hästar och fordon.

Då en arméfördelning har behof af icke mindre än 4 à 5,000 hästar, och det ojemförligt största antalet af dessa tillika med talrika fordon måste anskaffas vid sjelfva mobiliseringen, inses lätt, hvilken storartad apparat, som måste sättas i gång för detta ändamål, och hvilken planmessighet som är af nöden, om man vill vinna hvad som åsyftas.

För att under verklig mobilisering denna svåra fråga skulle kunna lösas, antog Riksdagen på Eders Kongl. Maj:ts proposition lagen af den 24 maj 1895 angående anskaffande af hästar och fordon för krigsmagtens ställande på krigsfot; men att för nu ifrågasatta ändamål tillämpa denna lag är ej möjligt, emedan den, i det sammanhang den har med regeringsformens § 74, tydligen ej kan användas annat än vid mobilisering för upprätthållande af rikets neutralitet eller för afvärjande af ett befaradt eller börjadt angrepp, hvarjemte det, oafsedt obehagliga ingrepp i den enskilda eganderätten, torde blifva en allt för vidlyftig och måhända förlustbringande affär att med stöd af en utskrifningslag inköpa några tusen hästar för att efter ett par veckor åter sälja dem.

Hufvudsaken är ej heller, att hästarne och fordonen *inköpas*, utan att vid försöksmobiliseringen de *former* i möjligaste mån följas, som vid en verklig mobilisering skulle hafva iakttagits i fråga om hästanskaffning. När frågan gäller hästars hopbringande för verkligt krigsbruk, är af nöden, att de blifva kronans egendom, men under kortare fredsöfningar, hvarom här är fråga, fylla legda hästar lika väl ändamålet, och anskaffningssättet är en underordnad fråga, blott man dervid kan, såsom nämndt, i möjligaste mån lyckas använda samma for-

mer, som iakttagas vid mobilisering i egentlig mening, på det man må komma till insigt i fråga om dessa formers ändamålsenlighet.

Det lagförslag, jag åsyftat, borde derför haft till ändamål att vid anskaffningen af hästar och fordon följa, i fråga om all dermed sysselsatt *personal*, ett förfarande, som i möjligaste mån motsvarade sättet att gå till väga vid verklig mobilisering, under det att hästarne och fordonen, hvilka skulle framföras till vissa mönstringsorter, der endast mönstrades, hvarefter de af dem hemsändes, som ej efter frivilligt aftal kunde legas. På detta vis hade förfaringssättet kommit att i ganska väsentliga delar likna en verklig mobilisering.

Men då en lag i detta syfte skulle — visserligen mot ersättning — ålägga en del af befolkningen en skyldighet, som, i betraktande af den jemförelsevis stora arbetskraft, som i och för mobiliseringen ändå tages i anspråk, kunde anses blifva alltför betungande, har jag ej trott mig böra ifrågasätta en sådan lagstiftning, utan måste åtgörandena för anskaffning af hästar och fordon inom den mobiliserande fördelningens hästutskrifningsområden — äfven med mindre fördel ur öfningssynpunkt — inskränka sig dertill, att allenast den militära personalen anlitas för att efter aftal med hästegarne inom fördelningen och på ett med mobiliseringsförhållandena i möjligaste mån öfverensstämmande sätt införskaffa upplysningar angående hästars och fordons antal och beskaffenhet samt till vederbörande utrustningsorter föra hvad som på frivillighetens väg kan anskaffas inom fördelningens hästutskrifningsområden.

De hästar och fordon, som ej kunna, på sätt nu föreslagits, anskaffas, måste tydligen hopbringas genom legning å annat håll, och svårigheten är egentligen blott att så hastigt erhålla kunskap om hvilket antal hästar och fordon som ej på förstnämnda sätt kan anskaffas, att ej tidsutdrägten vid legning af återstående häst- och fordonsantal åstadkommer ett fördröjande af mobiliseringen utöfver hvad planerna förutsätta.

Jag har derför föreställt mig, att, i den händelse Eders Kongl. Maj:t täckes gilla hvad jag nu anfört, och Riksdagen finnes villig att för sin del godkänna af Eders Kongl. Maj:t i ämnet aflåten nådig proposition, Eders Kongl. Maj:t derefter skulle snarast möjligt genom sina befallningshafvande införskaffa upplysning från de olika kommunerna i riket angående det antal hästar och fordon, som vederbörande egare kunna finnas villiga att till visst pris utlega för kronans räkning; hållande jag före, att vederbörande kunde vinna tillräckligt noggranna upplysningar i detta afseende genom att medelst länskungörelserna eller allmänna tidningar infordra skriftliga anbud. Härigenom vunne

man på förhand kunskap om hvilket antal hästar som kunde hopbringas inom en viss fördelnings hästutskrifningsområden, utan att röja hemligheten angående hvilken fördelning som verkligen skulle erhålla mobiliseringsorder; och genom att sedan, med ledning häraf, träffa vilkorliga aftal i god tid med entreprenörer å olika håll (för hemlighetens bevarande äfven inom det fördelningsområde, der mobilisering skall ega rum) rörande leverans af felande antal efter viss tids varsel, skall det säkert varda möjligt att till ej allt för höga pris och i rätt tid anskaffa hvad som erfordras.

Då icke desto mindre utgifterna för att på detta sätt anskaffa hela det för fördelningens mobilisering erforderliga, felande häst- och fordonsantalet blifva betydligt höga, har jag låtit mig angeläget vara att genom reduktion af sagda antal så långt, att mobiliseringsförsöket ej i afsevärd grad deraf lider, söka minska ifrågavarande kostnad. Minskningen har jag ansett lättast kunna ske vid mobilisering af arméfördelningens stora träng, och föreslår jag af denna anledning, att blott ungefär halfva antalet af dennas formationer må sättas på fältfot. Mobiliseringen blir visserligen härigenom ej fullt i öfverensstämmelse med mobiliseringsplanerna, men när man af kostnadshänsyn måste vidtaga någon inskränkning, verkar inskränkningen här minsta rubbning, och då likväl alla i fält förekommande slag af trängformationer enligt en arméfördelnings mobiliseringsplan förekomma, blir i allt fall tillfället att för framtiden inhemta lärdomar föga inskränkt.

Hvad slutligen beträffar kostnaderna i deras helhet för det af mig ifrågasatta mobiliseringsförsöket, har jag med ledning af nu gällande mobiliseringsplaner låtit uppgöra en beräkning af desamma, innefattande alla de nödvändigaste utgifterna för en arméfördelnings mobilisering, densammas koncentrering, öfning under 5 dagar samt återfärd till mobiliseringsorterna och afrustning, eller i tillhopa 13 dagar, in- och utryckningsdagarne oberäknade; slutande summan å ett belopp af 685,334 kronor.

I fråga om nyssnämnda öfningstid och derpå grundadt kostnadsförslag ber jag emellertid att få påpeka, att sagda tid framgått ur en medeltalsberäkning, i det enligt mobiliseringsplanerna såväl stam som beväringsmän — beroende på bostadsförhållanden och en del lämplighetshänsyn — inträffa å utrustningsorten på ganska olika tider. Till denna vid en exakt beräknings verkställande ganska svårhandterliga faktor har derjemte kommit en annan synnerligen obestämd sådan i den omständigheten, att man ej ännu känner andra beväringsklassens storlek år

1898. Då de densamma tillhörande beväringsmännen för att enligt värnpligtslagen hafva fullgjort sin vapenöfningsskyldighet måste, utom mobiliseringstiden, öfvas under en tid, motsvarande skilnaden mellan denna och 22 dagar, har det bästa förfaringssättet synts mig vara att, med frånseende af sist nämnda faktor, i tillämpliga delar använda de vid beräkningen af kostnad för hela arméns *verkliga* mobilisering följda grunder; och anser jag, att den af nyssnämnda ovisshet framkallade svårigheten vid en exakt beräknings uppgörande lämpligen bör afhjelpas på det sätt, att vid behof en del inkallad beväring af äldre åldersklasser, efter de *under mobiliseringsåret* sig företeende omständigheter och sedan de deltagit i de *egentliga* mobiliseringsöfningarna, hemförlofvas för att dymedelst bereda tillgångar för afslutandet på lagenligt sätt af andra årsklassens vapenöfningar. Kostnaderna äfven härför ligga följaktligen faktiskt inneslutna i nyss nämnda summa, ehuru detta ej framgår af beräkningens form.

Då kostnaden derjemte, såsom förut är nämndt, beräknats med ledning af nu gällande mobiliseringsplaner, men vid den tid, mobiliseringen bör ifrågakomma, efter den förbättrade härordningens genomförande, en arméfördelnings styrka torde blifva något större än nu, samt då derjemte den hittills föreliggande erfarenheten ej lemnar tillräckligt stöd för beräkning af en del värden å naturaprestationer, vill jag hemställa, att förut nämnda slutsumma må utjemnas till 700,000 kronor.»

I den skrifvelse, hvarmed Riksdagen anmält sig icke kunna bifalla Kongl. Maj:ts framställning i denna fråga, hade Riksdagen anfört, att enligt statsrådsprotokollet visserligen flera skäl framhållits för den föreslagna försöksmobiliseringen, och Riksdagen hade ej heller velat förneka, att genom en sådan mobilisering fördelar för försvaret i viss mån skulle kunna vinnas derigenom, att den nuvarande härordningen blefve mera omfattande pröfvad, än som nu under fredstid skedde, men Riksdagen hade dock ansett, att en så dyrbar åtgärd som en försöksmobilisering, i fall den skulle befinnas oundgängligen nödvändig, icke lämpligen borde ega rum, förrän man kunde blifva i tillfälle draga all den nytta deraf, som i militäriskt afseende vore möjlig. Detta kunde enligt Riksdagens mening icke ske förr, än den nya härordningens ökade öfningstid kommit alla första uppbådets åtta årsklasser till del, hvilket ännu icke år 1898 varit förhållandet.

Utförandet af den öfning, som sålunda af departementschefen föreslagits såsom säkraste medlet att under fred pröfva den härordning,

hvartill landet i ofredens dagar hade att lita, hade visserligen i följd af detta Riksdagens beslut blifvit undanskjutet, men de till statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 anförda och i Riksdagens skrifvelse oemotsagda skälen för denna öfning egde fortfarande sin giltighet, och nödvändigheten af ett mobiliseringsförsöks utförande för att pröfva det vapen till landets skydd, vi i vår armé egde, hade ytterligare bekräftats af senaste tiders erfarenhet om vådan af försummade krigsförberedelser. Då departementschefen således ansåge det vara sin oafvisliga pligt att nu förnya sin år 1897 gjorda hemställan om medels äskande för utförande af en försöksmobilisering, ville han dervid hänvisa till hvad han, på sätt ofvan omförmäles, då yttrat till statsrådsprotokollet.

Till de der framhållna skälen för en försöksmobilisering hade emellertid andra af icke ringa vigt kommit. Sedan denna öfning senast ifrågasattes, hade nemligen en ny mobiliseringsplan med dertill hörande instruktioner, betingade af den förbättrade härordningen, blifvit af Kongl. Maj:t fastställda, och det syntes vara af stor vigt, att dessa bestämmelser, på hvilkas ändamålsenlighet möjligheten att bringa hären på krigsfot vore beroende, underkastades ett sådant afgörande prof, som endast en försöksmobilisering innebure. Visserligen hade departementschefen tänkt sig, att denna mobiliseringsplans slutliga fastställelse skulle föregåtts af ett år 1898 utfördt mobiliseringsförsök, egnadt att ådagalägga förtjenster och brister uti dittills gällande bestämmelser, men då detta ej kunnat ske, qvarstode dock det stora värdet af att den nya planen efter dess genomförande på papperet underkastades ett prof af så praktisk natur som möjligt, på det till äfventyrs olämpliga bestämmelser, dem endast erfarenheten från ett mobiliseringsförsök kunde till fullo uppdaga, måtte i tid kunna utbytas mot nya.

I sammanhang härmed stode äfven den nu pågående omarbetningen af inskrifningsförordningen samt af rikets indelning i inskrifningsområden m. m., åtgärder, som allt mera visat sig nödvändiga för att förenkla och betrygga icke allenast de värnpligtiges inskrifning och redovisning i fredstid, utan ock deras hastiga inställelse vid mobilisering. Af huru stor betydelse det måste vara, att nya bestämmelser i dessa hänseenden grundades på de erfarenheter, som endast under en försöksmobilisering kunde vinnas, behöfde ej framhållas.

För öfrigt kunde departementschefen med så mycket mera fog förnya sin framställning uti ifrågavarande ämne, som det skäl, hvilket af 1897 års Riksdag anfördes emot en försöksmobilisering, eller att ej

alla de årsklasser beväring, hvilka för deltagande uti öfningen skulle behöfva inkallas, erhållit den i nya värnpligtslagen stadgade utbildning, år 1900 förlorat sin giltighet.

Vid en tillämpning sistnämnda år af gällande mobiliseringsplaner behöfde ej ett enda af liniens truppförband, eller den del af armén, som vore afsedd för fälttjensten, sammansättas af andra årsklasser än dem, som enligt den förbättrade härordningen erhållit fullständig öfning, vid hvilken arméfördelning en mobilisering än måtte anbefallas. I regeln komme äfven depoternas manskap att nämnda år bestå af sådant folk, och om i ett eller annat enstaka fall, som för öfrigt vore synnerligen lätt att undvika, när det blott gälde en partiel mobilisering, beväringsmän af 8. klassen eller den enda, som, utom 1. klassen, ej erhållit fullständig öfning, inkallades i depoten för att strax derpå hemförlofvas, hvilket af kostnadshänsyn borde ske, kunde ju detta ej hafva ringaste inflytande hvarken på mobiliseringens eller fälttjenstöfningens gång, ej heller på möjligheten att af dessa öfningar draga fullt rigtiga slutsatser angående tillämpade bestämmelsers ändamålsenlighet och beskaffenheten af de trupper, som enligt den förbättrade härordningen uppsattes.

I fråga om varaktigheten och omfattningen af det mobiliseringsförsök, departementschefen alltså hemstälde måtte komma till utförande år 1900, äfvensom beträffande sättet för dess förberedande och genomförande, funne han ej skäl föreslå annat, än hvad han i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 i sådant hänseende föreslagit, hvadan i dessa delar hänvisades till berörda anförande.

Beträffande kostnaderna för den ifrågasatta försöksmobiliseringen, åberopade departementschefen en statsrådsprotokollet bifogad räkning, hvilken, jemförd med den år 1897 uppgjorda, äfven under förutsättning af bifall till hvad i statsverkspropositionen under punkten 4 af fjerde hufvudtiteln föreslagits om förhöjd dagaflöning till arméns underbefäl, visade en minskning af 5,810 kronor, beroende derpå, dels att sedan sistnämnda år en del reglementerade fordon blifvit anskaffade eller vore under anskaffning, dels ock att det för reservportionerna beräknade beloppet kunnat nedsättas; men enär det vore synnerligen vanskligt att rörande en öfning af denna art verkställa detaljerade beräkningar, då man ännu ej kände numerären å det manskap, som skulle inkallas, ansåge departementschefen, att kostnaderna för ifrågavarande försöksmobilisering i allt fall borde beräknas till en afrundad summa af 700,000 kronor.

Beträffande förslaget till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap har statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet enligt det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet öfver landtförsvarsärenden den 27 januari detta år, under åberopande af hvad han till statsrådsprotokollet för den 13 sistlidne januari anfört rörande önskvärdheten af en försöksmobilisering år 1900, erinrat, hurusom enligt gällande värnpligtslag inkallande af beväringens första uppbåd eller större eller mindre delar deraf icke kunde ega rum annat än dels till öfning enligt § 27 värnpligtslagen och dels, enligt § 28 samma lag, »då rikets försvar det kräfver», med hvilken sistnämnda bestämmelse utom all fråga afsåges förhållanden, som påkalla *verklig* mobilisering; och skulle en mobilisering med det ändamål, hvarför departementschefen i sitt ofvan anförda yttrande till statsrådsprotokollet den 13 sistlidne januari redogjort, kunna företagas, måste alltså för ändamålet en lag stiftas, enligt hvilken det blefve möjligt att till tjenstgöring inbeordra alla de beväringsmän, som enligt fastställda mobiliseringsplaner beräknats skola ingå i den mobiliserande arméfördelningen, således äfven sådana beväringsmän af första uppbådet, hvilka redan fullgjort sin fredstjenstgöring.

Då dylik lags erforderlighet alltså låge i sjelfva sakens natur, syntes i hufvudsak ingen annan motivering för densamma behöfvas än den, som innehölles i det nu sagda, hvaremot departementschefen ansåge sig böra angifva skälen till de detaljbestämmelser, lagförslaget innehölle.

Departementschefen hade sålunda ansett, att lagen skulle afse allenast år 1900 och ega tillämpning endast på värnpligtige vid den del af hären, Konungen skulle ega bestämma, hvarigenom möjlighet lemnades för Konungen att afgöra, hvilken arméfördelning som skulle mobilisera. Vidare hade tjenstgöringstiden för det inkallade beväringsmanskapet föreslagits till högst 15 dagar, i hvilken tid dock — i öfverensstämmelse med förhållandet under vanliga fredsöfningar — marscherna eller färden till och från utrustningsorterna samt in- och utryckningsdagarne icke skulle inräknas.

I sitt yttrande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1897 rörande kostnaderna för den försöksmobilisering, som då föreslagits, hade departementschefen uppgifvit de för ändamålet inkallade beväringsmännens tjenstgöringstid till 13 dagar, in- och utrycksdagarne oberäknade, men på samma gång förklarat, att denna tid framgått ur en medeltalsberäkning, som utginge från de olika tider, å hvilka skilda kontingenter enligt mobiliseringsplanerna borde infinna sig å vederbörlig

utrustningsort. Såsom departementschefen den 14 januari 1897 tillika påpekat, vore orsaken till denna tidsskilnad bland annat att söka i de ofta ganska vidt skilda afstånden emellan beväringsmännens hemorter och mobiliseringsorten, men den väsentligaste orsaken vore dock den, att i regeln ej alla kontingenter, som skulle bilda ett truppförband, *kunde* mottagas på samma gång å sist nämnda ort. Under fredsöfningar, då samtidig tjenstgöring blott ifrågakomme för en enda årsklass, medhunnes densammas utrustning på en dag, men vid mobilisering, då flera klasser toges i anspråk, och dessa ej allenast skulle beklädas, beväpnas, provianteras och inqvarteras, utan det truppförband, som af dem bildades, tillika skulle förses med hästar och trängfordon, måste detta vidlyftiga arbete fördelas på flera dagar, hvilket återigen allenast då vore möjligt, när de olika beväringskontingenterna successivt inträffade. Skilnaden i inställelsetid mellan de först- och sistkommande blefve härigenom — beroende i viss mån äfven på hvilken arméfördelning som ifrågakomme — ej obetydlig; men då alla de inkallade i regeln kunde hemförlofvas samtidigt, följde häraf, att vissa beväringsmän komme att tjenstgöra längre än andra. Då emellertid den nu ifrågasatta lagbestämmelsen borde omfatta alla, vore tydligt, att, vid beräkning af maximitiden för dess gällande kraft, man, strängt taget, uteslutande bort taga i betraktande den *längsta* tjenstgöringstid, som *kunde* ifrågakomma.

Hade emellertid detta, i formelt afseende utan tvifvel rigtigaste, tillvägagående följts, och den föreslagna lagen uteslutande afsett att gifva ett uttryck för de rent militära kraven, hade de erforderliga tjenstgöringsdagarna bort hafva upptagits till ett antal, som åtskilligt öfverskjutit de nu föreslagna femton, beroende derpå, att enskilde beväringsmän eller ett färre antal kontingenter inträffade särdeles tidigt i jemförelse med det stora flertalet; men då dessas häraf följande längre tjenstgöring kunde anses innebära en orättvisa och dessutom för åtskilliga af dem skulle förorsaka afsevärda ekonomiska olägenheter, hade det synts vara en bjudande nödvändighet att — om än sagda olikhet ej alldeles kunde utjemnas — åtminstone söka göra den så föga betydande som möjligt, utan att likväl mobiliseringsplanerna i några väsentliga delar frånginges.

I det sålunda anförda vore alltså orsaken att söka dels dertill, att en maximitids införande i lagen ifrågasatts, oaktadt tjenstgöringen ju ändå ej kunde fortgå längre, än anslagna medel medgåfve, och dels dertill, att denna maximitid föreslagits så kort, att en ytterligare för-

kortning deraf skulle omöjliggöra hela mobiliseringsöfningen såsom sådan, och blefve det sedan krigsstyrelsens uppgift att genom lämpliga åtgärder söka neutralisera de olägenheter, som komme att blifva en följd af en så trång begränsning af tiden.

Då departementschefen sålunda, äfven med eftersättande i någon mån af de militära krafven, hade föreslagit en så kort öfningstid som möjligt, ansåge han sig deremot på det bestämdaste böra framhålla nödvändigheten deraf, att för underlåtenhet att åtlyda inkallelseorder stadgades annat straff, än den i § 41 af värnpligtslagen bestämda bötespåföljden. En blott penningeplikt för uteblifvande från tjenstgöringen vore — såsom de vanliga fredsöfningarna nogsamt ådagalade — en alltför otillräcklig garanti för de värnpligtiges inställelse, och då ett mycket vigtigt ändamål med mobiliseringsförsöket vore att utröna, huru mangrant beväringsmännen vid en verklig mobilisering skulle inställa sig, komme föga lärdom i detta stycke, såväl som i många andra, att vinnas, i fall ej de uteblifvande drabbades af ansvar efter krigslag. Af denna anledning hade det förslag till lag, som i ifrågavarande ämne förelades 1897 års Riksdag, innehållit att hvad i § 31 värnpligtslagen stadgades i fråga om åtlydnad af påbud, hvarigenom värnpligtig inkallades till tjenstgöring vid utbrott af eller fara för krig, skulle ega tillämpning med afseende på inkallelse till den då föreslagna vapenöfningen. Dessa ordalag hade visat sig lemna rum för den missuppfattningen, att dermed afsetts, att de från vapenöfningen uteblifne skulle straffas med straffarbete enligt 60 eller 61 § strafflagen för krigsmagten; för att undanrödja möjligheten af en dylik uppfattning hade i det nu föreliggande lagförslaget hänvisningen till 31 § värnpligtslagen uteslutits och i stället intagits bestämmelse, att värnpligtig, som blifvit i vederbörlig ordning inkallad till ifrågavarande vapenöfning, men utan laga förfall uraktläte att inställa sig till densamma, skulle straffas såsom för olofligt undanhållande enligt 68 § strafflagen för krigsmagten.

Då departementschefen emellertid till fullo insåge, huru ingripande i de enskildes borgerliga förhållanden den nu föreslagna lagen i sin tillämpning komme att blifva, hade han ansett sig tillika böra föreslå en utväg, hvarigenom i vissa fall, t. ex. vid värnpligtiges vistelse utomlands eller å synnerligen aflägsen ort m. m., Konungen måtte kunna meddela befrielse från inställelse till tjenstgöringen; och afsåge det i lagförslaget införda stadgandet, att tjenstgöringen skulle ega rum enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelade, alltså ej allenast ordnandet enligt mobiliseringsplanerna af de värnpligtiges olika tjenstgöringsförhållanden och hvad härmed sammanhängde, utan ock

rätten att från all inställelse fritaga värnpligtige, som skulle hafva synnerligt stort men af en inkallelse till deltagande i försöksmobiliseringen och dylikt.

I fråga om de bestämmelser, lagförslaget för öfrigt innehölle, syntes någon motivering icke erfordras.

Hvad slutligen angår Kongl. Maj:ts framställning om dagaflöning åt värnpligtig vid tjenstgöring i visst fall under år 1900, har statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet enligt det vid propositionen i ämnet fogade statsrådsprotokollet för den 27 sistlidne januari erinrat, hurusom värnpligtig enligt gällande bestämmelser vore berättigad att vid tjenstgöring enligt § 27 värnpligtslagen uppbära, bland annat, dagaflöning med 50 öre för hvarje öfningsdag, deraf 20 öre till honom kontant utbetalades och återstoden för hans räkning insattes i postsparbanken.

Af den vid statsrådsprotokollet för den 13 januari innevarande år fogade beräkningen af kostnaderna för den af Kongl. Maj:t till utförande under år 1900 föreslagna försöksmobiliseringen framginge — fastän vid samma beräknings tryckande förelupit det fel, att i anmärkningen [6]) ett komma och ett tankstreck erhållit origtig plats — att departementschefen ifrågasatt, att dagaflöning till de i öfningen deltagande värnpligtige skulle i allmänhet utgå med allenast 20 öre om dagen till hvarje värnpligtig.

I ofvanberörda förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap föresloges bland annat, att i fråga om sagda öfning i allmänhet skulle gälla, hvad i värnpligtslagen funnes stadgadt angående värnpligtiges tjenstgöring under fredstid.

Vid sådant förhållande och då i värnpligtslagen i fråga om värnpligtigs rätt till dagaflöning funnes stadgadt, att värnpligtig vore berättigad att erhålla sådan »enligt särskilda bestämmelser», syntes vara nödigt, att, derest dagaflöning till lägre belopp än 50 öre om dagen skulle kunna utbetalas till värnpligtig, som till mobiliseringsöfningarna inkallades, särskilda bestämmelser härom med Riksdagens medgifvande utfärdades.

Att departementschefen föreslagit beloppet af dagaflöningen till allenast 20 öre om dagen, motsvarande den till de i vanliga fredsöfningar deltagande värnpligtige kontant utbetalade delen af dag-

aflöningen, berodde på nödvändigheten att så mycket som möjligt minska kostnaderna för mobiliseringsförsöket.

Emellertid hade departementschefen icke ansett sig böra ifrågasätta, att dagaflöningen skulle till *alla* i mobiliseringsförsöket deltagande värnpligtige utgå med allenast 20 öre. Till de värnpligtige nemligen, som för fullgörande af sin vanliga tjenstgöring enligt § 27 värnpligtslagen komme att deltaga i mobiliseringsöfningarna, borde dagaflöning utgå med vanligt belopp, 50 öre om dagen, och endast i den händelse de skulle komma att under år 1900 tjenstgöra längre tid, än dem enligt nämnda paragraf eljest ålegat, skulle på dem tillämpas bestämmelsen om dagaflöning af allenast 20 öre om dagen för den öfverskjutande tiden.

Hvad anginge de i öfningen deltagandes rätt till öfriga i värnpligtslagen omförmälda förmåner och särskildt marschaflöning, skulle naturligtvis gällande bestämmelser för vanlig fredstjenstgöring tillämpas.

Kongl. Maj:ts ifrågavarande tre framställningar hafva blifvit till sammansatta stats- och lagutskottet för förberedande behandling öfverlemnade, och utskottet har dervid ansett sig böra i främsta rummet taga under öfvervägande det framstälda lagförslaget, hvilket utgör grunden för såväl frågan om det i statsverkspropositionen äskade anslaget till försöksmobilisering som ock för den särskilda bestämmelsen angående dagaflöning.

Då emellertid i berörda lagförslag finnes bland annat intagen en bestämmelse, hvarigenom ett stort antal svenska medborgare skulle blifva underkastade strafflagens för krigsmagten stadganden i ett visst hänseende, samt utskottet derför trott sig böra ifrågasätta, huruvida icke jemlikt 87 § regeringsformen, högsta domstolens utlåtande deröfver bort inhemtas och Riksdagen meddelas, hvilket senare åtminstone icke egt rum, har utskottet, som dessutom ansett den sålunda ifrågasatta straffbestämmelsen väl sträng, redan härutinnan haft fullt skäl att ställa sig synnerligen tveksamt gent emot det framlagda förslaget.

Dertill kommer, att utskottet äfven nu, liksom då dessa frågor senast voro föremål för Riksdagens pröfning, ehuru af andra skäl än då, funnit tidpunkten för ett dylikt mobiliseringsförsöks verkställande ogynsam. Från skilda delar af landet förspörjas nemligen allmänna och berättigade klagomål öfver den stora bristen på arbetskrafter i

såväl industriens som jordbrukets tjenst, och jemväl statsföretag af vidsträckt omfattning kräfva å olika orter arbetsfolk i talrik mängd. Att under sådana förhållanden en vapenöfning af så stor omfattning och å många områden djupt ingripande betydelse som den föreslagna, hvarigenom särskildt arbetare i stort antal, om ock för kortare tid, komma att dragas från sin vanliga verksamhet, skall kännas än mer betungande, är otvifvelaktigt, och det synes, som om man borde afvakta en lägligare tid för att derigenom göra den ändock ganska tryckande bördan af den ifrågasatta åtgärden något lättare.

Då slutligen centralmyndigheten för arméns förvaltning ännu icke blifvit ordnad, och i hvarje fall till år 1900 ej kan hinna blifva så organiserad, att de erfarenheter, som äro afsedda att vinnas genom försöksmobiliseringen, kunna, i hvad på denna myndighet ankommer, fullt tillgodogöras, synes äfven ur denna synpunkt ett ytterligare uppskof af frågan påkalladt.

På dessa grunder anser sig utskottet böra afstyrka Kongl. Maj:ts ifrågavarande framställningar, och hemställer alltså,

1:o) att Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 32 gjorda framställning med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap icke må af Riksdagen bifallas;

2:o) att Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen under fjerde hufvudtiteln i punkten 34 gjorda framställning om anslag till försöksmobilisering ej må vinna Riksdagens bifall; samt

3:o) att Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 33 gjorda framställning om dagaflöning åt värnpligtig vid tjenstgöring i visst fall under år 1900 icke heller må af Riksdagen bifallas.

Stockholm den 22 mars 1899.

På det sammansatta utskottets vägnar:

F. W. von OTTER.

Reservation

af herrar frih. *F. W. von Otter*, frih. *J. T. Gripenstedt*, *F. E. Pettersson*, *G. Andersson*, frih. *N. A. A. Trolle* och *K. I. von Stapelmohr*, hvilka ansett, att utskottets förslag bort få följande lydelse:

»Såsom departementschefen erinrat, anförde 1897 års Riksdag vid anmälan af sitt beslut i fråga om Kongl. Maj:ts då gjorda framställning om en försöksmobilisering, att en så dyrbar åtgärd, i fall den skulle befinnas oundgängligen nödvändig, icke lämpligen borde ega rum, förr än man kunde blifva i tillfälle draga all den nytta deraf, som i militäriskt hänseende vore möjlig. Detta kunde, enligt Riksdagens mening, icke ske förr än den nya härordningens ökade öfningstid kommit alla första uppbådets åtta årsklasser till del, hvilket ännu icke år 1898 vore förhållandet. Då detta skäl att ytterligare uppskjuta verkställandet af en försöksmobilisering icke längre förefinnes, men i stället vigten och betydelsen af att i tid få pröfva det vidlyftiga och på så många områden ingripande maskineri, som måste sättas i gång vid en mobilisering, blifvit allt tydligare, finner sig utskottet böra tillstyrka, att under år 1900 en försöksmobilisering må ega rum.

Beträffande de för denna försöksmobilisering föreslagna bestämmelser anser utskottet sig likväl böra föreslå vissa jemkningar.

I det af Kongl. Maj:t Riksdagen förelagda förslaget till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap finnes stadgadt, att värnpligtig, som blifvit i vederbörlig ordning inkallad till berörda öfning, men utan laga förfall uraktlåter att inställa sig till densamma, skall straffas såsom för olofligt undanhållande enligt § 68 strafflagen för krigsmagten. Med afseende å det sålunda föreslagna lagstadgandet har det synts utskottet tvifvelaktigt, huruvida icke högsta domstolens yttrande deröfver bort, jemlikt § 87 regeringsformen, vara inhemtadt och Riksdagen meddeladt, hvilket senare åtminstone icke är förhållandet. Emellertid synes det utskottet — med hänsyn såväl till laglydigheten hos vårt folk som ock dertill, att sådan mobiliseringsöfning förut icke egt rum, hvadan erfarenheten ej kunnat gifva vid handen nödvändigheten af strängare straff — som om uteblifvande utan laga förfall ej behöfde beläggas med annan påföljd än

böter. Stadgandet i § 41 mom. 3 värnpligtslagen torde alltså här vara tillfyllest, hvadan den senare delen af förslaget från och med orden »dock att värnpligtig» o. s. v., eller den del, som föranledt utskottet till nämnda tvekan, synts utskottet böra kunna uteslutas.

Utskottet finner ej heller något fullgiltigt skäl, hvarför de till i fråga varande öfning inkallade beväringsmännen skulle åtnjuta lägre aflöning än den, som tillkommer dem under sådan vapenöfning, som i § 27 värnpligtslagen sägs. Då enligt § 35 mom. 2 af samma lag samt kongl. förordningen angående inskrifning och redovisning af värnpligtige samt deras tjenstgöring m. m. den 22 december 1892, § 112 mom. 2 icke ifrågakommer dagaflöning under sjelfva vapenöfningarne till annat belopp än 50 öre för hvarje öfningsdag, har utskottet trott, att det nu uttalade önskningsmålet kan vinnas derigenom, att Riksdagen icke bifaller, hvad Kongl. Maj:t i ofvan anförmälda proposition angående dagaflöning åt värnpligtig i visst fall under år 1900 föreslagit. Att härigenom någon ökning af kostnaderna blifver en följd är otvifvelaktigt, men då de nu beräknade utgifterna för daglig aflöning ej uppgå till högre belopp än omkring 127,000 kronor för en hel arméfördelning, samt kostnaderna i allmänhet synas vara snarare för högt än för lågt beräknade, torde i hvarje fall det äskade anslaget af 700,000 kronor vara tillräckligt. Utskottet hemställer derför:

1:o) att Riksdagen, under förklarande, att Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 32 gjorda framställning med förslag till lag angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap icke kan oförändrad af Riksdagen bifallas, ville för sin del antaga följande

Lag

angående vapenöfning för utrönande af härens krigsberedskap.

Härigenom förordnas, att oberoende af den tjenstgöring för utbildning, som åligger värnpligtig enligt § 27 värnpligtslagen, värnpligtig, som år 1900 tillhör beväringens första uppbåd vid den del af hären, Konungen bestämmer, skall vara pligtig att under sagda år för vapenöfning, som afser utrönande

af härens krigsberedskap, tjenstgöra enligt de närmare bestämmelser, Konungen meddelar, under högst femton dagar, in- och utryckningstid till sådan öfning oberäknad; skolande i fråga om sagda öfning för öfrigt gälla hvad i värnpligtslagen finnes stadgadt angående värnpligtiges tjenstgöring under fredstid;

2:o) att Riksdagen för utförande under år 1900 af försöksmobilisering och dermed sammanhängande fälttjenstöfningar vid en arméfördelning måtte på extra stat för sagda år bevilja 700,000 kronor; samt

3:o) att Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 33 gjorda framställning om dagaflöning åt värnpligtig i visst fall under år 1900 icke må af Riksdagen bifallas.»

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1899.